ವಸಂತಲಕ್ಷ್ಮಿ.ಕೋ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಆರಾಧನೆ: ಒಂದು ಪರಿಚಯ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮವು ದಿಗಂಬರ ಪಂಥದ ಮೂಲಸಂಘ, ಯಾಪನೀಯ ಸಂಘಗಳ ಮೂಲಕ ನೆಲೆಸಿದ್ದಿತು. ಯಾಪನೀಯ ಸಂಘವು ದಿಗಂಬರ ಪಂಥದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂಬಂತಿದ್ದರೂ ಈ ಸಂಘದ ಆಚರಣೆಗಳು ತತ್ವಗಳು ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಪಂಥದ್ದಾಗಿದ್ದವು'' ಯಾಪನೀಯ ಮುನಿಗಳು ದಿಗಂಬರರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ 'ಪರಶಾಸನೇ ಮೋಕ್ಷ', 'ಸುಗ್ರಂಥಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷಃ' ಮತ್ತು 'ಸ್ತ್ರೀನಾಂತದ್ಭಾವೆ ಮೋಕ್ಷಃ' – ಎಂಬ ತತ್ವಗಳನ್ನು ನಂಬಿದ್ದವರು. ಈ ತತ್ವಗಳ ಅನುಸರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಇವರ ದಯಾಪೂರ್ಣವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಮೇಲೂ ಆಳವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಂಘವು ಕ್ರಿ.ಶ. 14ನ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಂಘವು 7ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗಕ್ಕೂ ಪಸರಿಸಿದಂತೆ ಶಾಸಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಘದ ಗುರುಗಳು ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನುಗಳಿಸಿದ್ದರಲ್ಲದೇ ಅನೇಕ ಭೂದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು, ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಹಲವೆಡೆ ಜೈನಮತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬಲವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಲು ಕಾರಣರಾದರು. ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲೂ ಹೊಸ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವರೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲೆಂದು 'ಯಕ್ಷಿಆರಾಧನೆ'ಯನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಪಿ.ಬಿ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ತಿಳಿಸರುತ್ತಾರೆ[1]. ಕ್ರಿ.ಶ.1 ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಜೈನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಯಕ್ಷಿಯರು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದರಾದರೂ, ಇವರನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದಿಗಂಬರ ಪಂಥವು ವ್ಯಂತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[2]

ಸುಮಾರು 7-8ನೇ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಜಿನಮುನಿಗಳು ಜೈನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಶಿಸಿ ಇಹದ ಸುಖ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸಲು ಯಕ್ಷೀ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ದ್ರಮಿಳಗಣದವರು ಯಕ್ಷೀ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು 7-8ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಿ ಆರಾಧನೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪಸರಿಸಿದೆ.

ಸುಮಾರು 7-8ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಪಂಚಸ್ತೂಪಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಕೆಲವು ಜಿನ ಮುನಿಗಳು ಮೈಸೂರಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರೆಂದು ಡಾ॥ ನಂದಿಯವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ[3] ಇವರಲ್ಲಿ ವೀರಸೇನ, ಜಿನ ಸೇನಾಚಾರ್ಯ, ಅಪರ್ದ್ವಲಿ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ಮೈಸೂರು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಧರ್ಮದ ಗುರುಗಳು ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದು, ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಜಿನ ಮುನಿಗಳು ತಂತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದರು. ಹೀಗೆ ತಂತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನಾರಧಿಸುವುದನ್ನು ದಿಗಂಬರ ಪಂಥವು ನಿಷೇಧಿಸುವುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ದಿಗಂಬರ ಜೈನ ಪಂಥವು ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಜಿನಮುನಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳು ಅವರ ವಿದ್ಯಾಪಾರಂಗತ್ವವನ್ನು ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಅವರು ಜನರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದರು ಎಂದು ಆ.ನೇ. ಉಪಾಧ್ಯೆಯವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆಹೀಗೆ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡೆದ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು 'ಏಲಾಚಾರ್ಯ'ರೆಂದು ಗುರುತಿಸಿರುವಂತಿದೆ. ಜೈನಮತದ ದೇವರಾದ ಜಿನನು ಕೇವಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬೇಕಾದ ತಪೋವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಬಲ್ಲ ಗುರುಮಾತ್ರನಾಗಿದ್ದು ಇಹಲೋಕದ ಸುಖ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ 'ಜಿನ'ನ ಆರಾಧನೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸು

ವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಯಕ್ಷಯಕ್ಷಿಯರನ್ನು ಜೈನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ 'ದೇವಿ'ಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರಂತೇ ಜಿನನಿಗೆ 'ಪತ್ನಿ'ಯ ಸ್ಥಾನ ವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಯಕ್ಷಿ ಯರೊಂದಿಗೆ ಯಕ್ಷರನ್ನು ರೂಪಿಸಿತು. ಆದರೆ ಯಕ್ಷ ರಿಗಿಂತ ಯಕ್ಷಿಯರೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಯಕ್ಷಿಯ ಸ್ಥಾನದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಲು ಮೊದಲು ಅವಳನ್ನು ತೀರ್ಥಂಕರನ ಬಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದರು. (ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಿಯ ಬಿಡಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.) ಅವಳ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುವಂತೆ ಅವಳ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ದಯಾಭಾವವುಳ್ಳ ಆಯುಧಗಳಾಗಿ ಫಲ, ಮಗು, ಹೂವು, ಅಭಯಹಸ್ತ ಮೊದಲಾದ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಯಕ್ಷಿದೇವತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಈಟಿ, ಚಾಕು, ಶೂಲ, ಗುರಾಣಿ, ಬಾಣ, ಧನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವು ಯಕ್ಷಿಯರ ಆಯುಧಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಇಂಥ ಯಕ್ಷಿ ಆರಾ ಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ದ್ರಮಿಳಗಣದವರು 8 ನೇಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ದಕ್ಷಿಣಭಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿ ತದಲ್ಲಿರುವ ಯಕ್ಷಿ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಯಕ್ಷಿಯರಾದ ಪದ್ಮಾವತೀ ಅಮ್ಮನ ವರು ನೇಮಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಯಕ್ಷಿಯರಾದ ಕೂಷ್ಮಾಂಡಿನೀ ಅಮ್ಮನವರು ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ನಾಥರ ಯಕ್ಷಿಯರಾದ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಅಮ್ಮನ ವರು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯರಾದ ಯಕ್ಷಿಯರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಿಯರ ಆರಾಧನೆಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 'ಜ್ವಾಲಮಾಲಿನೀ ಆರಾಧನೆ'ಯು ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ಶಿಲ್ಪ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಾಸನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಯಕ್ಷಿಣಿಯು ರೂಪು ಗೊಂಡ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಕತೆ ಹೀಗಿದೆ: ರಾಜಪುರ ವೆಂಬ ಊರಿನ ವರ್ತಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಸೋಮ ದತ್ತ. ಸೋಮದತ್ತ ಅನಂತಮತಿಯರ ಮಗಳಾದ ಕನ ಕಮಂಜರಿಯು 'ಜಿನದರ್ಶನ'ದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜ ಕುಮಾರ ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು ವರಿಸಿ ಮಹಾರಾಣಿ ಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಮುಂದೆ ಇವಳು ಶುಕ್ರವಾರದ ನೋಂಪಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ 1008 ಕಮಲಗಳಿಂದ ಜಿನೇಶ್ವ ರನನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿದ ಫಲವಾಗಿ, ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಸಮವಸರಣದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಯಕ್ಷಿ ಣಿಯಾದಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[6] 'ಶಿಖಿಮದ್ ದೇವಿ', 'ಬಹ್ನಿದೇವಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇರುವ ಈ ದೇವಿಯನ್ನು ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ದೇವಿಯ ರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿದಾಗ, ವಾಯು ಪುರಾ ಣದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಶಿವನ ಸಂಕೇತಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದು ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತವೆಂದಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು 'ಶಕ್ತಿ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಜನಿಸುವ ಈ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ದ್ರೌಪದಿ ಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣೆ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದು ಇವಳೂ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತವೇ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದಿರುತ್ತಾರೆ. "ಹೀಗೆ ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯು ಹಿನ್ನೆ ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದೆ ಎಂದು ಜ್ವಾಲಿನೀಕಲ್ಪವು ತಿಳಿಸು ತ್ತದೆ." – ಎಂದು ಡಾ॥ ನಂದಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ[7]. ಯಕ್ಷಯಕ್ಷಿಯರ ಹೆಸರುಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಯವಾಗಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗ ಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರ್ಯೀಕರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಿಸಿ ಯಕ್ಷಿಯರನ್ನಾಗಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಪರಿ ಶೀಲನೆಗೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹಂ.ಪ. ನಾಗರಾಜ ಯ್ಯನವರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ[8] ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿಯ ಶಿಲ್ಪದೊಂ ದಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಈ ದೇವಿಯ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರ-ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ ಮೂಡಿ ಬಂದಿ ರುವ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಜೈನಧರ್ಮದ ಶಾಸನದೇವತೆ ಎನ್ನಿಸದೇ ಜನಪದದಿಂದ ರೂಪುತಳೆದ ದೇವಿ ಯಂತಿದ್ದಾಳೆ.

ತಾಂತ್ರಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಈ ದೇವಿಯ ಬಗೆಗೆ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಕಲ್ಪವು – 'ಈ ದೇವಿಯು ಜಾಗೃತಳಾದರೆ ಆ ಭಕ್ತನು ಸರ್ವರನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಬಲ್ಲವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಅಭೀಷ್ಟೆಯಂತೆ ವೈರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲನು, ವೈರಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸ ಬಲ್ಲನು ಇದರಂತೆ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಶಕ್ತಯ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ

ಸರ್ವರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲನು. ಅಪಮೃತ್ಯು ವಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲನು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[9]

ಈ ದೇವಿಯನ್ನು ದ್ರವಿಳಗಣದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಏಲಾಚಾರ್ಯರು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಹೇಮಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತಪಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವಿಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಗುಡ್ಡಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಇವರಿಗೆ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ತಪೋಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದಾಗ ವಹ್ನಿದೇವಿಯ ದರ್ಶನ ವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಈ ಕಥೆ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟಿನ ಪೊನ್ನೂರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಹೇಮಗ್ರಾಮವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ಇಂದಿಗೂ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಏಲಾಚಾರ್ಯರ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವಾಗ ಪೊನ್ನೂರಿನಿಂದ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥರ ಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.[10]

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಲೆಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪೂಜ್ಯಪಾದರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸಮಾಧಿಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ನಿಶಿಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಲೆಯೂರನ್ನು ಶಾಸನವು 'ಕನಕಗಿರಿ' ಎಂದೇ ಕರೆದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಡಾ॥ ಪ್ರೇಮಿಯವರು ಮಲೆಯೂರನ್ನೇ ಏಲಾಚಾರ್ಯರು ಜ್ವಾಲಿನೀದೇವಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.[11] ಇಂದ್ರನಂದಿಯು "ಜ್ವಾಲನೀ ಕಲ್ಪ"ದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು "ಪ್ರವಚನಸಾರ" ಗ್ರಂಥವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ[12] ಕೆಲಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಏಲಾಚಾರ್ಯರೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಅಮ್ಮನವರ ಲೆಪ್ಪದ ಬಿಂಬವಿದೆ. 'ಏಲಾಚಾರ್ಯರ' ಸಮಾಧಿಮರಣವನ್ನು ಚಿಕ್ಕಹನಸೋಗೆಯ ಶಾಸನವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ[13] ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮಲೆಯೂರಿನಲ್ಲೂ ಒಬ್ಬ ಏಲಾಚಾರ್ಯರಿದ್ದು ಇದೂ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಏಲಾಚಾರ್ಯರು ತಾವು ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಗಾಂಗಮುನಿಗೆ ಧಾರೆ ಎರೆದರೆಂದೂ ಇವನಿಂದ ಈ ಪರಂಪರೆ ಕಳೆಕಂಡಂತೆ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ.

ಏಲಾಚಾರ್ಯರು – ಗಾಂಗಮುನಿ – ನೀಲಗ್ರೀವ – ಶಿಷ್ಯಕಂದರ್ಪ – ಗುಣನಂದಿ – ಇಂದ್ರನಂದಿ ಹೀಗೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಪಡೆದು ಇಂದ್ರನಂದಿಯು ಮಾನ್ಯಖೇಟದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಕಲ್ಪವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾನ್ಯಖೇಟವು ಜ್ವಾಲಿನೀ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಜ್ವಾಲಿನೀ ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದು ಆ ಮೂಲಕ ದೇವಿ ಆರಾಧನೆಯ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಯ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1059ರ ಶಾಸನವೊಂದು ನವಲಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಜೇವೂರಿನಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಗಾಗಿ ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ[14] ಕ್ರಿ.ಶ. 12ನೇ ಶತಕದ ಸೇಡಂನ ಶಾಸನವು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾಜನರು ಜ್ವಾಲಿನೀ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೇಡಂಗ್ರಾಮವು ಜ್ವಾಲಿನೀ ಆರಾಧನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ[15] ಕೆಲಸೂರಿನ ಶಾಸನವು ಕ್ರಿ.ಶ. 19ನೇ ಶತಕದಾಗಿದ್ದು ಜ್ವಾಲಿನೀ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪುನಪ್ರ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ[16] ಉಳಿದ ಜ್ವಾಲಿನೀ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಶಾಸನಾಧರವು ದೊರೆತಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಂದ್ರನಂದಿಯು ಜ್ವಾಲಿನೀ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು – 'ಬಹ್ನಿದೇವಿ' 'ಶಿಖಿಮದ್‌ದೇವಿ' ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಿಯು ಅಷ್ಟಭುಜೆಯಾಗಿದ್ದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಪಾಶ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಧನುಷ್, ಬಾಣ, ಫಲ, ವರದ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾಳೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಇವಳು ಶ್ವೇತ ವರ್ಣೆ ಎಂದು" ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 11ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಲ್ಲಿಸೇನಸೂರಿಗಳು "ಜ್ವಾಲಿನೀಕಲ್ಪ"ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಇವರಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿಕಾ ಎಂದೇ ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಅಗ್ಗಳನು ಪ್ರಾಳೇಯಾಮಳಿನಾಂಗಿ ತುಂಗ ಮಹೀಷೇಂದ್ರಾ ರೂಢೆಯಾತ್ಮಾಷ್ಟಧೋರ್ಮಾಳಾಳಂಕೃತೆ ಚಕ್ರಶೂಲ ಶರ ಚಾಪೋತ್ಕೇತು ಚಂಚತ್ಕಶಾ। ಭೀಳಾಸಿಸ್ಫುಟ ಖೇಟಕಾನ್ವಿತೆ ಚಳದ್ವಾಳಾಕ್ಷಿ ಸಂಪ್ರೀತಿಯಂ ಜ್ವಾಳಾಮಾಳಿನಿ ಮಾಟ್ಕೆ ಮತ್ಕೃತಿಗೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನೋಕ್ತಿ ನಿರ್ವಾಹಮಂ॥ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮಹಾಬಲಕವಿಯು ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು

ಭರದಿಂ ವಿಜಯಾರ್ಧ ಮಹೀ
ಧರಮಂ ತಾನೆಯ್ದಿ ಪೊಕ್ಕು
ಹ್ವರಮಂ ಜಪಯಿಸೆ ನಿಷ್ಠಾ
ಪರನಾ ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಮಂ(ತ್ರ) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂಗಳ॥[18]

ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಆ ದೇವಿಯು ನೀಡಿದ ಜ್ವಾಲಾ ಪರೀಕ್ಷವಾದ ಪೀತಾಂಬರವನ್ನು ಪಡೆದು ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ

ಶಿಷುಮಾಯಣನು ಅಂಜನಾ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಿ ಯನ್ನು

ಜ್ವಾಲಿನಿ ಜಲಜವದನೆ ಜಾಳುದೈವದ
ಪಾಳೆಯವನು ಸದೆಬಡಿದೂ
ಕಾಲನ ಪುರಕೀಡಾಡಿದ ಜ್ವಾಲಾ
ಮಾಲಿನಿಗೆರಗುವೆನು॥ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ[19]

ಕ್ರಿ.ಶ. 1800 ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂಕನು ಜಿನಭಾರತದಲ್ಲಿ (1-15)

ಹಿಂದೆಯೆಲ್ಲಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮನ
ಸಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲಿ ವರಗಳ
ನಿಂದ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿಯೆ ಮಮತೆಯಲ್ಲಿ ನೀ ಯೆನಗೇ।
ಇಂದು ವಲಿದೀ ಕೃತಿಗೆ ಬಾದ್ಯದಿ
ನಿಂದು ವೃದ್ದರಿಸುವುದು ಸುಜನಾ
ನಂದೆ ತೊಡಗಿದೆ ನಂಬಿ ನಿಮ್ಮಯ ಪಂಕಂಜಾಂಘ್ರಿಗಳಾ॥ [20]

ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿರುವೆನೆಂದು ಹಂ.ಪ.ನಾರವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರೀ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಅಷ್ಟಕವೊಂದು ದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತದೆ:

ಸಿಂಹ ದ್ವೆಪೇಂದ್ರ ಕಟಿಯಾನ ಶಶಾಂಕ ವರ್ಣೇ
ಪಾಶಭಯಂ ಫಲದ ಹಸ್ತ ಮನೋಹರಾಂಗೋ॥
ಕೋದಂಡ ಚಕ್ರಯುಕ್ಷಪಾಣಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಹಸ್ತೇ
ಶ್ರೀ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಮಮರಕ್ಷದೇವಿ॥

ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಹಿರಿಮೆಯ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಜೈನಧರ್ಮದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ವಸುನಂದಿಯ 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹವು' ಈಕೆಯು ಅಷ್ಟ ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಣ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಪಾಶ, ಧನಸ್ಸು, ಮತ್ಸ್ಯಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾಳೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. (ಪ್ರ.ಸಾ.ಸಂ. 5-೩೧) ಆಶಾಧರ ಮತ್ತು ನೇಮಿಚಂದ್ರರು. "ಅಷ್ಟಭುಜೆಯಾದ ದೇವಿಯು ಬಲಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಬಾಣ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಗಳಲ್ಲಿ ದನಸ್ಸು, ಪಾಶ, ಗುರಾಣಿ, ಫಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ[21] ಅಗ್ಗಳನ್ನು ದೇವಿಯನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಪರಾಜಿತಪೃಚ್ಛಕಾರನು – ದೇವಿಯು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಘಂಟೆ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಫಲ ಮತ್ತು ವರದಹಸ್ತಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ

'ಮಂದಿರಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾವಿಧಾನ' ಗ್ರಂಥವು 'ಚಂದ್ರೋಜ್ವಲಾಂ ಚಕ್ರವಾರ ಸ ಪಾಶಚರ್ಮತ್ರಿಶೂಲೇಷು ಯುಷಾಸಿ ಹಸ್ತಾ' ಎಂದಿದೆ

ದೇವಿಯ ವಾಹನದ ಬಗೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದು 'ಜ್ವಾಲಿನಿ ಕಲ್ಪದ ಕರ್ತೃ ಮತ್ತಿತರರು ಮಹಿಷವಾಹನೆ, ಎಂದಿದ್ದರೇ, ಭುವನದೇವನು 'ಅಪರಾಜಿತಪೃಚ್ಛ'ದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನೆ ಮತ್ತು 'ವೃಷಬಾರೂಢೆ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ದಿಗಂಬರ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧಿದೇವಿ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಿ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ತೋರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದುವರೆಗೆ ವಿದ್ಯಾಜ್ವಾಲೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲವೆಂದು ಡಾ॥ ಷೆಟ್ಟರ್‌ರವರು[22] ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ

ಆದರಿಂದ ನಾವಿಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ದಿಗಂಬರ ಪದ್ಧತಿಯ ಜ್ವಾಲಿನೀಯಕ್ಷಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲೆಲ್ಲ ಐಹೊಳೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ (ಗೌರೀಗುಡಿ) ಶಿಲ್ಪವೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯು ಸುಖಾಸೀನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು ದೇವಿಯ ಎಡಗಾಲು ಮಹಿಷವಾಹನದ ಮೇಲಿದೆ. ಜ್ವಾಲೆಯ ಮಕುಟವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ದೇವಿಯು ತ್ರಿನೇತ್ರಯಾಗಿದ್ದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ, ಬಾಣ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಚಕ್ರಗಳನ್ನು, ಎಡಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕ, ಪಾಶ, ಧನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಫಲ (ಈಗ ಮುರಿದಿದೆ) ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಮುಕ್ಕೊಡೆಯ ಕೆಳಗೆ ಆಸೀನಳಾಗಿರುವ ದೇವಿಗೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ, ಜಿನಬಿಂಬವುಳ್ಳ ಕಿರೀಟಗಳಿದ್ದು

ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿನ ಲಲಾಟಪಟ್ಟ, ಕರ್ಣಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನದ ಹಾರಗಳೂ ಇದ್ದು ದೇವಿಯು ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಛನ್ನವೀರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ ಮಣಿ ಯುಕ್ತವಾದ ಬಾಹುಪೂರವನ್ನು ಸುಂದರವಾದ ಕೇಯೂ ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಈ ದೇವಿಯ ಎಲ್ಲ ಕೈಗಳಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು-ನಾಲ್ಕು ಬಳೆಗಳಿವೆ. ದೇವಿಯ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವದ ವಿನ್ಯಾಸನ್ನು ಅವಳ ಆಭರಣಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗಮ ನಿಸಿದಾಗ ಇದು ಸುಮಾರು 8-9ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಲೆಯೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಶಿಲ್ಪವವು ನಂತರದ ಕಾಲದ ಬಿಂಬವಾಗಿದ್ದು ಸಿಂಹಲಲಾಟ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದೇವಿಯು ಉದ್ದವಾದ ಜಿನಬಿಂಬವುಳ್ಳ ಕಿರೀಟಮಕುಟವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅಷ್ಟಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ವರದಹಸ್ತ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಚಕ್ರ, ಬಾಣ, ಧನಸ್ಸು, ಮೀನು, ಪಾಶ, ಫಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ದೇವಿಯು ತ್ರಿನೇತ್ರೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅಗಲವಾದ ಹಣೆ, ಉದ್ದವಾದ ಕಣ್ಣು, ನೀಳವಾದ ಮೂಗು, ಉಬ್ಬಿದ ಗಲ್ಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಬಿಂಬದ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸವು ವಿಜಯ ನಗರ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ದೇವಿಯು ಕೊರ ಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಾರಗಳನ್ನು, ಭುಜಕೀರ್ತಿ, ಸ್ತನಬಂಧ, ಕಟೀಬಂಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ದೇವಿಯ ಕಾಲ ಕೆಳ ಬಾಗದಿಂದ ಕಟಿ ವಸ್ತ್ರ ಅಗಲವಾಗಿ ಹರಡಿದಂತಿದೆ. ದೇವಿಯ ಎಡಗಾಲನ್ನು ಸಮಪಾದವಾಗಿಟ್ಟು ಬಲಗಾ ಲನ್ನಿಳಿ ಬಿಟ್ಟು ವೀರಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ಪೀಠದ ಕೆಳಗೆ ಮಹಿಷಲಾಂಛನವಿದೆ. ಈ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಪದ್ಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಕೂಷ್ಮಾಂಡಿನೀ ದೇವಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದು ಈ ಶಿಲ್ಪವು ನಂತರದ ಕಾಲ ದ್ದಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಂದಿನ ಶಿಲ್ಪವು ನಶಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಅದೇ ರೀತಿ ಶಿಲ್ಪ ವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿರಬಹುದೆನ್ನಿಸುವಂತಿದೆ.

ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಏಲಾ ಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದೆನ್ನುವ ಲೆಪ್ಪದ ಬಿಂಬವಿದೆ ಈ ಬಿಂಬವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡಿದ್ದು ನೋಡಲು 17ನೇ ಶತಮಾನದ್ದೆಂಬಂತೆ ಗೋಚರಿಸು ತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಶಾಸನವು ಇದು 19ನೇ ಶತಮಾನ ದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸುವಂತಿದೆಯಾದರೂ, ಇದರ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವ ವಸ್ತ್ರದ ವೈಖರಿ, ಆಭರಣಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿ ಸಿದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬವು 'ಪ್ರಾಚೀನಲಕ್ಷಣ'ವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡಿರು ವುದು ಗೋಚರಿಸಿ ಸುಮಾರು 9-10ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಿಲ್ಪವೆಂಬುನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ[23]. ಇಂತಹದೇ ಲೆಪ್ಪದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಿಂಬವು ಮೂಡಬಿದರೆಯ ಲೆಪ್ಪದ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಡಾ॥ ಗುರುರಾಜ್ ಭಟ್‌ರ ವರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಿಂಬವು ಎರಡೇ ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಬೀಜಪೂರ ಮತ್ತು ವರದಹಸ್ತ ಗಳನ್ನು ಪೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೂಡಬಿದರೆಯಲ್ಲೂ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಆರಾಧನೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಸುಮಾರು 10ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೇರು ಸೊಪ್ಪೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಿನೀ ಆರಾಧನೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 14ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಿಯನ್ನೇ ಚಿಕ್ಕಸಮಂತಭದ್ರರು ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರದ 'ಸಿಂಹನಗದ್ದೆ'ಗೆ ತಂದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರದ ಶಿಲ್ಪವು ವಿಜಯನಗರದ ಶೈಲಿಯು ಬಿಂಬವಾಗಿದ್ದು. ಸುಖಾಸೀನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೇವಿಯು ದಾನಹಸ್ತ, ಬಾಣ, ಬಾಣ, ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಪಾಶ, ಧ್ವಜ, ಧನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಇದರ ವಸ್ತ್ರವಿನ್ಯಾಸವು ಆಭರಣಗಳ ಮಾದರಿಯು ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿವೆ. ದೇವಿಯು ಮಹಿಷ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಆಸೀನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಬಾಹುಬಲಿ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂರ್ತಿ ಇದೆ.

ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಬ್ಬಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಿಟ್ಟೂರನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ವಾಲಿನೀ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಾಂತಿನಾಥ ಬಸದಿಯ ನವ ರಂಗದ ವಿತಾನದ ತೊಲೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಿ ಯರನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿಯನ್ನು ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಬಿಂಬವೆಂದು ಆರಾಧಿಸುವರಾದರೂ ಈ ಬಿಂಬವು ಜ್ವಾಲಿನಿ ಬಿಂಬದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ದೇವಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರುವ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪೀಠದ ಬಳಿ ಇರುವ ಗರುಡ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ದೇವಿಯ ಬಿಂಬವು 'ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿ'ಯದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ[24].

ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ಚಂದ್ರನಾಥ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಾದರೂ ಅದು

ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿ ಶಿಲ್ಪವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಈಗಾಗಲೇ ಖಚಿವಾಗಿದೆ.

ಜ್ವಾಲಿನೀ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತಿದ್ದು ಸುಮಾರು 12-13ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿವೆ. ಹಳೇಬೀಡಿನ ಸಮಿಾಪದ ಅಡಗೂರಿನ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಿನಿಯ ಬಿಂಬವಿತ್ತು. ಈಗ ಅದು ಕಳುವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿದ್ದ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಸುಖಾಸೀನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿತ್ತು, ಈಗಿನ ಬಿಂಬದ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಯ ಬಾಣ ಖಡ್ಗ, ಬಾಕು, ಬಾಣ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಚಕ್ರ, ಬಾಕು ಧನಸ್ಸು, ಖೇಟಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಳೆ. ಪಂಚಲೋಹದ ಈ ಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಪೂಜೆಸಲ್ಲುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥಹದೇ ಸುಮಾರು 2 1/2" ಎತ್ತರದ ಕಂಚಿನ ಬಿಂಬವೊಂದನ್ನು ಸಿಂಹನಗದ್ದೆಯ ಶಾಂತಿನಾಥ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವೆಡೆ ಚಂದ್ರನಾಥ ಬಸದಿಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಯ ಬಿಂಬಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಬಿಡಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕೆತ್ತುವಲ್ಲಿ ಅವನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಯಕ್ಷಿಯು ಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ವಾಲಿನೀ ದೇವಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಕ್ಷಿಯರನ್ನು ವರದ ಅಂಕುಶ, ಪಾಶ, ಬೀಜಪೂರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಭಂಢಾರಿ ಬಸರಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ಸುತಾಲಯ., ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು 13-14ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಜ್ವಾಲಿನಿ ಆರಾಧನೆಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದು 14ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಇಳಿಮುಖಗೊಂಡಂತಿದೆ. 14ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾಪನೀಯ ಸಂಘವು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡದ್ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯೂಪನೀಯ ಸಂಘದ ಬಸದಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಶಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಈ ತಂತ್ರಾಧಿ ದೇವಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಉಂಟು ಮಾಡಿದ ಘೋರ ಪರಿಣಾಮವೆಂಬಂತಾಗಿದೆ. 15ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲೂ ಜೈನಧರ್ಮವು ಪಸರಿಸಿತ್ತಾದರೂ ಯಕ್ಷಿ ಆರಾಧನೆ ಸ್ಥಗಿತ ಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ 17-18ನೇ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಯಕ್ಷಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈಗಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೂಜಾರ್ಹವಾಗಿರುವ ಸಿಂಹನಗದ್ದೆ ನಿಟ್ಟೂರು, ಕೆಲಸೂರು ಮೊದಲಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ದೇವಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿವೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

1. P.B. Desai 'Jainism in South India and some Jaina Epigraphs' p.144
2. 'ರತ್ನಕರಂಡಕ ಶ್ರಾವಕಾಚಾರ'
3. R.N. Nandi, 'Religious institutions and Cults in the Deccan' P. 149.
4. A.N. Upadhye 'Some More Light on Yapaniyas'
5. ಹುಂಚದ ಪದ್ಮಾವತಿ ಬಸದಿ, ನಿಟ್ಟೂರಿನ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನೀ ಆರಾಧನೆ.
6. ಲಕ್ಷ್ಮಿಸೇನ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, 'ಶ್ರೀ ಸಿಂಹನಗದ್ದೆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ', ಪು.4
7. R.N. Nandi, 'Religious institutions and Cults in the Deccan' P. 152-153
8. ಹಂ. ಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ 'ಯಕ್ಷ-ಯಕ್ಷಿ', ಪು.23
9. R.N. Nandi, 'Religious institutions and Cults in the Deccan' P. 158-159
10. P.B. Desai 'Jainism in South India and some Jaina Epigraphs'
11. 'ಜೈನ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಔರ್ ಇತಿಹಾಸ್', ಪು. 460
12. 'ಪ್ರವಚನಸಾರ', ಪೀಠಿಕೆ, ಪು. 12

13. 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕಾ' V, ಕೃ.ರಾ.ನಗರ 36 - (ಮೈ.ವಿ.ವಿ.ಪ್ರಕಟಣೆ)
14. P.B. Desai
15. ಅದೇ ಗ್ರಂಥ, ಪು. 259
16. 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕಾ', III ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ 100, (ಮೈ.ವಿ.ವಿ. ಪ್ರಕಟಣೆ)
17. ಅಗ್ಗಳ, 'ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಪುರಾಣ' ೧ನೇ ಆ, ೯ನೇ ಪದ್ಯ
18. ಮಹಾಬಲ ಕವಿ, 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ' 9ನೇ ಆ, ಪ. 38, ಪು. 254
19. ಶಿಶು ಮಾಯಣ, 'ಅಂಜನಾಚರಿತೆ', ನೇ ಆ, ಪು 39
20. ಹಂಪನಾ 'ಯಕ್ಷ-ಯಕ್ಷಿ', ಅನುಬಂಧ
21. ಆಶಾಧರ, 'ಪ್ರತಿಷ್ಠ ಸಾರೋದ್ಧಾರ' – (3.163) 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ತಿಲಕ', ಪು 343
22. S. Setter, 'The Cult of Jwalamalini and the Earliest Images of Jwala and Syama' ARTiBus ASTAE Vol. XXXI
23. ಇಂತಹ ಲೆಪ್ಪದ ಬಿಂಬಗಳು 9-10ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಕೋಲಾರಮ್ಮನದೇವಾಲಯ, ನಗರ್ಲೇಯ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರಬಿಂಬಗಳು ನೆನಪಾಗುಪಂತಿದೆ.
24. ಇಂಥ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಿಯರ ಬಿಂಬಗಳಿರುವ ನವರಂಗವನ್ನು ಅರಸಿಕೆರೆಯ ಸಹಸ್ರ ಕೂಟ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.